

**A BOLOGNA-FOLYAMAT
BERLIN 2003**

„Az Európai Felsőoktatási Térség megvalósítása”

**KOMMÜNIKÉ A FELSŐOKTATÁSÉRT FELELŐS MINISZTEREK
KONFERENCIÁJÁRÓL
2003. SZEPTEMBER 19., BERLIN**

Bevezetés

1999. júniusában, egy évvel a Sorbonne Nyilatkozatot követően, 29 európai ország oktatási minisztere aláírta a Bolognai Nyilatkozatot. A miniszterek egyetértettek azokban a fontos közös célkitűzésekben, amelyek egy következetes és összefüggő Európai Felsőoktatási Térség 2010-ig történő megvalósítását tűzték ki célul. Az első ezt követő oktatási miniszteri találkozóra 2001. májusában, Prágában került sor. Ekkor megnövelték a kitűzött célok számát és ismételten megerősítették az Európai Felsőoktatási Térség 2010-ig történő létrehozására irányuló elkötelezettségüket. 2003. szeptember 19-én Berlinben találkozott 33 európai ország felsőoktatásért felelős minisztere, hogy áttekintse az eddig elért eredményeket, hogy a következő évekre vonatkozó prioritásokat és új célokat tűzzön ki, azzal a céllal, hogy meggyorsítsa az Európai Felsőoktatási Térség megvalósítását.

A miniszterek a következő megfontolásokban, elvekben és prioritásokban állapodtak meg.

- Ismételten megerősítették a Bologna-folyamat szociális dimenzióinak a fontosságát. Leszögezték, hogy a versenyképesség növelése egyensúlyban kell legyen az Európai Felsőoktatási Térség szociális jellemzői fejlesztésének céljaival, erősítve a szociális kohéziót és csökkentve a szociális és nemi egyenlőtlenségeket mind nemzeti mind európai szinten. Ebben az összefüggésben a miniszterek megerősítették azt az álláspontjukat, hogy a felsőoktatás közjó, de egyben közös felelősség is. Kiemelték, hogy a nemzetközi akadémiai kooperációban és csereprogramokban az akadémiai értékek döntő szerepet kell játszanak.
- A miniszterek, figyelembe véve az Európa Tanács Lisszabonban (2000) és Barcelonában (2002) közzétett következtetéseit, törekednek arra, hogy Európa „a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudás alapú gazdaságává váljék, amely több és jobb munkalehetőség és nagyobb szociális kohézió megteremtésével képes a fenntartható növekedés biztosítására.” A miniszterek a Bologna-folyamattal kapcsolatban további cselekvésekre és szorosabb kooperációra hívják fel a résztvevőket.
- A miniszterek megvitatták a Nemzetközi Bologna Csoport Fejlődési Jelentését a Bologna-folyamat Prága és Berlin közötti szakaszában elért eredményekről. Ugyancsak megvitatták a miniszterek az EUA (European University Association) által készített Trendek-III című jelentést, valamint a különböző szemináriumok eredményeit, amelyeket a Bologna-folyamat Prága és Berlin közötti szakasz munkaprogramjának keretében a különféle tagországok és felsőoktatási

intézmények, szervezetek és hallgatók rendeztek. A miniszterek tudomásul vették a 25 ország által készített Országjelentéseket, amelyek a Bologna-folyamat elveinek az alkalmazása terén jelentős fejlődésről tettek tanúbizonyságot. Végezetül a miniszterek megtárgyalták az Európa Bizottság és az Európa Tanács üzeneteit és elismeréssel nyugtázták ezeknek a Bologna-folyamat alkalmazáshoz nyújtott segítségét.

- A miniszterek egyetértettek abban, hogy az érintett országokban erőfeszítéseket kell tenni a felsőoktatási és kutatási rendszerek közötti kapcsolatok szorosabbá tétele érdekében. A kibontakozó Európai Felsőoktatási Térség számára előnyt jelent az Európai Kutatási Térséggel történő szinergikus együttműködés, amely ezen felül erősítené még a tudás Európájának megalapozását is. Az az igény, hogy őrizzük meg a sokféle tradíció különbözőségén alapuló európai kultúra gazdagságát és nyelvi sokszínűségét, továbbá, hogy az európai felsőoktatási intézmények közötti kooperáció fokozásával támogassuk ezek innovációs potenciálját, szociális és gazdasági fejlesztését.
- A miniszterek elismerték a felsőoktatási intézményeknek és a hallgatói szervezeteknek az Európai Felsőoktatási Térség kialakításában játszott alapvető szerepét. Megvitatták továbbá az European University Association által Grazban szervezett konvenció üzenetét, az EURASHE (Európai Felsőoktatási Intézmények Asszociációja) és az ESIB (Európai Hallgatók Nemzeti Uniója) állásfoglalásait.
- A miniszterek üdvözölték az Európai Felsőoktatási Térség iránt a világ más régióiból érkező érdeklődést és üdvözölték a Bologna-folyamatban és a Nemzetközi Bologna Csoport munkájában eddig részt nem vett európai országok képviselőinek a jelenlétét, valamint a Latin-Amerika és Karib-régió Felsőoktatási Térség képviselőinek a részvételét.

A fejlődés

A miniszterek üdvözölték a Prágai Miniszteri Konferencia óta napvilágot látott különféle, intézményi és nemzeti szinten megtett kezdeményezéseket, amelyek a jobb összehasonlíthatóság és versenyképesség, a felsőoktatási rendszerek jobb átláthatósága és az európai felsőoktatás minőségének a fejlesztése irányába mutatnak. A miniszterek méltányolták minden partner –felsőoktatási intézmények, hallgatók és egyéb érdekeltek- e cél érdekében mutatott kompetenciáját és elkötelezettségét.

A miniszterek hangsúlyozták a Bologna-folyamat minden, az Európai Felsőoktatási Térség megalapozását szolgáló elemének a fontosságát és aláhúzták az intézményi, nemzeti és európai szinten e célok érdekében megtett erőfeszítések fokozásának a szükségességét. Ezen felül, hogy a Bologna-folyamatnak újabb nyomatékot adjanak, a miniszterek kifejezték elkötelezettségüket a következő két évre vonatkozó prioritások iránt. Kijelentették, hogy erősíteni fogják azon törekvéseiket, amelyek hatékony minőségbiztosítási rendszerek kialakítását célozzák, hogy fokozzák a két cikluson alapuló képzési rendszer hatékonyságát, hogy kifejlesztik a fokozatok és a képzési idők kölcsönös elismerésének a rendszerét.

Minőségbiztosítás

A felsőoktatás minősége az Európai Felsőoktatási Térség létrehozásának a központi tényezője. A miniszterek kötelezettséget vállaltak arra, hogy támogatják a minőségbiztosítás továbbfejlesztését intézményi, nemzeti és európai szinten. Hangsúlyozták a közösen alkalmazott kritériumrendszer és módszertan kifejlesztésének a szükségességét a minőségbiztosítás folyamatában.

Ugyancsak hangsúlyozták, hogy összhangban az intézményi autonómia elveivel, a felsőoktatásban a minőségbiztosítás elsődleges felelősségét maguk az intézmények hordozzák, ami a nemzeti minőségbiztosítási kereteken belül megteremtheti az akadémiai rendszer reális elszámoltathatóságának az alapját.

Ennek megfelelően a miniszterek egyetértettek abban, hogy a 2005-ig kialakításra kerülő nemzeti minőségbiztosítási rendszereknek magukban kell foglalniuk a következő alapelveket:

- a minőségbiztosítással kapcsolatos testületek és intézmények felelősségének a meghatározását,
- a programok és intézmények értékelését, ami magában foglalja az önértékelést, a külső értékelést, a hallgatók részvételét valamint az eredmények közzétételét is,
- egy akkreditációs rendszert, az értékelési vagy összehasonlítási eljárásokat,
- nemzetközi részvételt, kooperációt és hálózati tevékenységet.

Európai szinten a miniszterek az ENQA tagokon keresztül felkérték a szervezetet, hogy az EUA, az EURASHE és az ESIB közreműködésével dolgozzon ki és egyeztessen egy a minőségbiztosításra vonatkozó egységes szabvány-együttest, eljárásokat és irányelveket annak érdekében, hogy feltárja a minőségbiztosítási és/vagy akkreditációs szervezetek vagy testületek megfelelő ellenőrzésének az útjait, továbbá, hogy erről a Nemzetközi Bologna Csoporton keresztül készítsen jelentést a miniszterek 2005-ös találkozója. Természetesen más minőségbiztosítási szervezetek és hálózatok szakértői is bekapcsolód(hat)nak ebbe a tevékenységbe.

A végzettségek szerkezete: A lényegében két fő cikluson alapuló rendszer bevezetése

A kétciklusú képzési rendszert magában foglaló Bolognai Nyilatkozattal való elkötelezettségüket követően a miniszterek örömmel nyugtázták, a felsőoktatás európai térsége szerkezetének jelenleg folyó átfogó átalakítását. Minden miniszter egyetértett abban, hogy a kétciklusú rendszer bevezetését 2005-ben meg fogják kezdeni.

A miniszterek aláhúzták az eddig megtett fejlődés konszolidálásának a fontosságát, az egymás megértésének a javítását és az intézményeken belüli valamint az intézmények és a munkáltatók közötti párbeszéd újraélesztése által az új minősítések elfogadását.

A miniszterek ösztönzik a tagállamokat, hogy felsőoktatási rendszerükben törekedjenek egy összehasonlítható és versenyképes minősítési hálózat kimunkálására,

amelynek törekednie kell a minősítések (végzettségek) leírására a ráfordított munkamennyiség, az elért szint, a megszerzett tudás, kompetenciák és azok jellege értelmében. Elkezdtek továbbá egy átfogó minősítési keretrendszer kidolgozását az Európai Felsőoktatási Térség számára.

Egy ilyen keretrendszerben az egyes fokozatok különféle meghatározott kimenetekkel kell rendelkezzenek. Az első és második ciklusú fokozatok különböző orientációjúak és többféle profilúak kell legyenek, hogy eleget tudjanak tenni a sokféle egyéni, akadémiai és munkaerőpiaci szükségleteknek. Az első ciklusú fokozatoknak a Lisszaboni Konvenció értelmében a második ciklusba történő bejutást (és a munkaerőpiacra történő kilépést) kell szolgálniuk, míg a második ciklusú fokozatoknak pedig a doktori képzésbe történő bejutást kell biztosítaniuk.

A miniszterek felhívták a Nemzetközi Bologna Csoportot annak a megvizsgálására, hogy a rövidebb ciklusú képzések hogyan és miként kapcsolódhatnak az Európai Felsőoktatási Térség minősítési keretrendszerében az első ciklusú fokozatokhoz.

A miniszterek hangsúlyozták elkötelezettségüket, hogy a rendelkezésre álló kapacitás alapján minden rendelkezésre álló eszközzel, mindenki számára biztosítják a felsőoktatásba történő bejutás esélyét.

A mobilitás támogatása

A hallgatók, az oktatók és az ügyműködők mobilitása az Európai Felsőoktatási Térség létrehozásának az alapfeltétele. A miniszterek hangsúlyozták a mobilitás fontosságát az akadémiai, a kulturális, valamint a politikai, szociális és gazdasági szférákra is. Megelégedéssel nyugtázták, hogy legutóbbi prágai találkozásuk óta a mobilitás, az Európai Unió támogató programjainak köszönhetően is, jelentősen növekedett. Megegyezték abban is, hogy megteszik a szükséges lépéseket a hallgatói mobilitás statisztikai adatai minőségi és mennyiségi javítása érdekében.

Megerősítették abbéli elhatározásukat, hogy az Európai Felsőoktatási Térségben mindent megtesznek a mobilitás előtti összes akadály elhárítására. A hallgatói mobilitás elősegítése érdekében a miniszterek megteszik a szükséges lépéseket a „szállítható” hallgatói hitelek és ösztöndíjak megteremtése érdekében.

Az egységes európai kreditrendszer (ECTS) megalapozása

A miniszterek hangsúlyozták az ECTS által játszott szerep fontosságát, amely segítette a hallgatói mobilitást és a nemzetközi curriculumok kifejlesztését. Megjegyezték, hogy az ECTS egyre inkább a nemzeti kreditrendszerek generalizált bázisává válik. Kiemelték annak a további fejlesztésnek a fontosságát, amelynek fő célja, hogy a kreditrendszer ne csak a kreditátvitel eszköze legyen, hanem a kredit akkumulációs rendszeré is, amely következetesen alkalmazásra kerül majd a kiteljesülő Európai Felsőoktatási Térségen belül.

A fokozatok elismerése: a könnyen ért(elmez)hető és összehasonlítható fokozatok rendszerének a bevezetése.

A miniszterek aláhúzták a Lisszaboni Fokozat-elismerési Konvenció által elfogadott ajánlásokat, amelyet minden, a Bologna-folyamatban részvevő országnak el kell majd fogadnia, és egyúttal felkérték az ENIC és NARIC hálózatokat, hogy a kompetens nemzeti hatóságokkal karöltve szorgalmazzák a Konvenció alkalmazását.

Célul tűzték ki, hogy minden hallgatónak, aki 2005-től bármilyen fokozatot szerez, automatikusan és díjmentesen egy diploma-kiegészítést (Diploma Supplement) kell kapnia, amelynek (a nemzeti nyelv mellett) egy általánosan használt európai nyelven is el kell készülnie.

A miniszterek egyúttal felhívják az intézményeket és a munkáltatókat e diploma-kiegészítés használatára, amely elősegíti az alkalmazhatóságot, valamint lehetővé teszi a további tanulmányok akadémiai elismerését, azért hogy élvezhessék az előnyeit a felsőoktatási fokozat-rendszer átláthatóságának és flexibilitásának.

Felsőoktatási intézmények és hallgatók

A miniszterek örömmel üdvözölték a felsőoktatási intézmények és a hallgatók hozzájárulását a Bologna-folyamathoz, megállapítva, hogy a folyamat hosszú-távú sikere csak az összes partner aktív közreműködésével érhető el.

Tudatában annak a hozzájárulásnak, amelyet az erős intézmények tehetnek a gazdasági és szociális fejlődésben, a miniszterek elismerték, hogy az intézményeket ösztönözni kell arra, hogy belső szervezetük és adminisztrációjuk (menedzsmentjük) vonatkozásában tegyék meg a szükséges elhatározásokat. Felhívták a miniszterek továbbá az intézményeket, hogy biztosítsák, hogy a reform teljes mértékben integrálódjék a legfontosabb intézményi funkciók és egyéb tevékenységek területén.

A miniszterek megemlézték a hallgatói szervezetek konstruktív részvételét a Bologna-folyamatban és aláhúzták annak szükségességét, hogy a hallgatókat folyamatosan vonják be a későbbi tevékenységeknek már a kezdeti fázisaiba.

A hallgatók teljes értékű partnerek a felsőoktatás irányításában. A miniszterek megállapították, hogy a hallgatói részvétel jogszerű biztosítása az EHEA-ban szélesan elterjedt. Egyúttal felhívták az intézmények és a hallgatói szervezetek figyelmét arra, hogy határozzák meg azokat a területeket, ahol még fokozható a hallgatók bevonása az intézményirányítás rendszerébe.

A miniszterek aláhúzták a hallgatók tanulási és életkörülményei további tanulmányozásának a szükségességét, hogy miként tudják sikeresen és elfogadható időn belül, lehetőleg szociális és gazdasági helyzetükből adódó akadályok nélkül befejezni tanulmányaikat. Kinyilvánították továbbá annak szükségességét, hogy a

hallgatók szociális és gazdasági helyzetéről több összehasonlítható adat álljon rendelkezésre.

A felsőoktatás európai dimenzióinak/szemponyjainak támogatása

A miniszterek megállapították, hogy Prágában tett felhívásukat követően, újabb, európai tartalmú, irányítottágú vagy szervezeti modulok, kurzusok és curriculumok kerültek kifejlesztésre.

Említést tettek azokról a különböző európai országok felsőoktatási intézményei által megtett kezdeményezésekről, amelyekben akadémiai erőforrásaikat és kulturális hagyományaikat egyesítve támogatták az integrált tanulmányi programokat az első, a második és a harmadik szintű közös fokozatokat/végzettségeket ('joint degree').

Ezenfelül a miniszterek hangsúlyozták a 'közös fokozatok' (joint degree) program keretében a külföldön tartósabb ideig végzett tanulmányok lehetőségének a biztosítását, valamint a nyelvi sokféleség biztosítását és a nyelvtanulást, annak érdekében, hogy a hallgatók elnyerjék teljes európai identitásukat, állampolgárságukat és alkalmazhatóságukat.

A miniszterek egyetértettek abban, hogy nemzeti szinten vállalják ezen közös fokozatok létrehozásának és elismerésének útjában álló jogi akadályok eltávolítását és aktívan támogatják a közös fokozatokhoz vezető integrált curriculumok megfelelő minőségbiztosításának a kifejlesztését.

Az Európai Felsőoktatási Térség vonzerejének a növelése

A miniszterek egyetértettek abban, hogy az európai felsőoktatás vonzóerejét és nyitottságát meg kell erősíteni. Megerősítették készségüket a harmadik országból jövő hallgatók ösztöndíj-programjának továbbfejlesztésére.

Kijelentették, hogy a nemzetközi csereprogramok alapja az akadémiai minőség és az akadémiai értékek lehetnek, és megegyeztek abban, hogy kimunkálják az erre alkalmas fórumokat, amelyekben a szociális és a gazdasági partnereknek is helyet kell kapniuk.

A miniszterek a Bologna-szemináriumok és –konferenciák megnyitásával támogatják a világ más részeinek a régióival való együttműködést, és biztosítják e régiók reprezentánsainak a részvételét.

Az élethosszig tartó tanulás

A miniszterek kiemelték a felsőoktatás fontos hozzájárulását az élethosszig tartó tanulás ('life long learning') realitásának a megteremtésében. Lépéseket tesznek, hogy nemzeti politikájukat felzárkóztassák ennek a célnak az eléréséhez és sürgetik felsőoktatási intézményeiket és minden érintettet, hogy a korábbi tanulmányokat is figyelembe véve fokozzák az élethosszig tartó tanulás lehetőségeit a felsőoktatásban. Hangsúlyozták, hogy ezek az akciók a felsőoktatási tevékenység integráns részét kell képezzék.

Ezen felül a miniszterek felhívták mindazokat, akik az Európai Felsőoktatási Térség minőségbiztosítási hálózatán munkálkodnak, hogy vegyék tekintetbe a flexibilis tanulmányi irányok széles skáláját, a lehetőségeket és a technikákat, hogy kialakíthassák az ECTS kreditek megfelelő alkalmazását.

Aláhúzták a szükségességét, hogy minden polgár számára megteremtsék a lehetőséget, természetesen összhangban céljaikkal és képességeikkel, hogy részt vehessenek az élethosszig tartó tanulás felsőoktatás felé irányuló, vagy abban működő valamely fajtájában.

További tevékenységek

Az Európai Felsőoktatási Térség és az Európai Kutatási Térség – a tudás alapú társadalom két pillére

Tudatára ébredve a Tudás Európájában az Európai Felsőoktatási Térség és az Európai Kutatási Térség kapcsolatai szorosabbá tételének szükségességére, a miniszterek fontolóra veszik annak szükségességét, hogy a jelenleg középpontban lévő két fő felsőoktatási képzési ciklus mellett harmadik ciklusként a doktori képzést is felvegyék a Bologna-folyamat hatókörébe. Hangsúlyozták a kutatás és a kutatási képzés fontosságát és az interdiszciplinaritás támogatását a felsőoktatás minőségének a fenntartásában és fejlesztésében, valamint az európai felsőoktatás versenyképességének növelésében. A miniszterek szükségesnek tartják a doktori és posztdoktori szinteken a mobilitás jelentős növelését és ösztönzik az intézmények doktori képzésben és a fiatal kutatók továbbképzésében történő együttműködésének fokozását.

A miniszterek megteszik a szükséges erőfeszítéseket annak érdekében, hogy az európai felsőoktatási intézmények e területen még vonzóbb és hatékonyabb partnerekké váljanak. Ezért a miniszterek azt kérik a felsőoktatási intézményektől, hogy növeljék a kutatás szerepét és relevanciáját a technológiai, szociális és kulturális fejlődésben és a társadalom szükségleteinek a kielégítésében.

A miniszterek tudatában vannak annak, hogy még vannak akadályok, amelyek nehezítik e kitűzött célok elérését, és ezeket az akadályokat a felsőoktatási intézmények önmagukban nem háríthatják el. Ehhez erőteljes támogatásra van szükség, amely magában foglalja a pénzügyeket is, valamint a nemzeti kormányok és európai szervek megfelelő elhatározásait.

Végezetül a miniszterek hangsúlyozták, hogy a doktori képzés hálózatát támogatni kell, hogy elősegítsék a kiválóság kifejlesztését, amely az Európai Felsőoktatási Térség egyik jellemzőjévé válik.

Elért eredmények és teendők (leltár)

A 2010-ig elérendő célkitűzéseket tekintve, elvárható, hogy az alkalmazásra kerülő intézkedések mutatják a Bologna-folyamatban elért fejlődést. Egy középtávú értékelés

reális információt adhat arról, hogy a folyamat miként alakul és megadja, ha szükséges, a menetközbeni korrekciós intézkedések lehetőségét is.

A miniszterik felkérlik a Nemzetközi Bologna Csoportot, hogy a 2005-ben esedékes újabb csúcstalálkozóig szervezzen leltározást és készítsen részletes jelentést az elért fejlődésről és a következő két évre kitűzött alábbi prioritások teljesítéséről:

- minőségbiztosítás
- kétciklusú képzési rendszer
- a fokozatok és képzési idők elismerése

A részvevő országok, ezen felül, készen lesznek arra, hogy a Bologna-folyamathoz kapcsolódó felsőoktatási kutatásokhoz a szükséges információk hozzáférhetőek legyenek. A folyamatban lévő kutatások és kutatási eredmények adatbázisaihoz való hozzáférést biztosítani kell.

Várható fejlemények

Új tagok

A miniszterek fontosnak tartják a tagságra vonatkozó kérelmekre vonatkozóan a Prágai Kommuniké záradékának alkalmazását:

- Az Európai Kulturális Konvencióhoz tarozó országok alkalmasak lesznek arra, hogy tagjai legyenek az Európai Felsőoktatási Térségnek, feltételezve, hogy ugyanazon időben kinyilvánítják abbéli szándékukat, hogy saját felsőoktatási rendszerükben elfogadják és megvalósítják a Bologna-folyamat célkitűzéseit. Felvételi kérelmükben nyilatkozniuk kell arról, hogy mily módon kívánják megvalósítani a Bolognai Nyilatkozatban foglalt célkitűzéseket.
- A miniszterek határoztak arról, hogy elfogadják Albánia, Andorra, Bosznia-Hercegovina, a Szentszék, Oroszország, Szerbia és Montenegró, Macedónia, a korábbi Jugoszláv Köztársaság felvételi kérelmét és üdvözlük ezeket az országokat melyekkel az Európai Felsőoktatási Térség már 40 európai országot foglal magába.
- A miniszterek felismerték, hogy az aláíró országokban a Bologna-folyamatban történő részvétel együtt jár a felsőoktatási rendszer jelentős átalakításával és reformjával. Megegyeztek abban, hogy támogatni fogják az újonnan belépett országokat a szükséges változásoknak és reformoknak a végrehajtásában, bevonják őket a Bologna-folyamattal kapcsolatos közös vitákba.

Új szerkezet, új szervezet

A miniszterek megbízták a Nemzetközi Bologna Csoportot, amelynek tagjai a Bologna-folyamat minden tagországának képviselői, az Európai Bizottság, az Európa Tanács, az Európai Egyetemi Asszociáció, az European Association of Higher Education Institution (EURASHE), az ESIB és az UNESCO/CEPES tanácskozási joggal felruházott képviselői, hogy minden, e kommunikéban foglalt célkitűzést valósítson meg, mindenre kiterjedően irányítsa a Bologna-folyamatot, továbbá, hogy készítse elő a következő miniszteri találkozót. Az évente kétszer ülésező Nemzetközi

Bologna Csoportot az EU Elnöksége fogja vezetni, akinek helyettese a következő Miniszteri Csúcsnak helyet adó ország képviselője lesz.

A Választmány, amelyet szintén az EU Elnöksége fog irányítani, a Nemzetközi Bologna Csoport ülései közötti időben áttekinti a folyó tevékenységet. A Választmány egy elnökből, a következő ülésnek helyet adó országot képviselő alelnökből, az előző és a következő EU Elnökségből, valamint három, a Nemzetközi Bologna Csoport által egy évre választott ország és az Európai Bizottság küldötteiből áll, míg tanácskozási joggal részt vesznek az üléseken az Európa Tanács, az EUA, az EURASHE és az ESIB képviselői. A Nemzetközi Bologna Csoport és a Választmány szükség szerint ad hoc munkacsoportokat hozhat létre.

A 'követő-csoportok' munkáját titkárság segíti, amelyet a következő Miniszteri Konferenciának helyt adó ország bocsát rendelkezésre.

A Nemzetközi Bologna Csoport a Berliini Miniszteri Konferenciát követő első ülésén meghatározza a Választmány és a Titkárság feladatait.

Munkaprogram 2003-2005

A miniszterek felkérték a Nemzetközi Bologna Csoportot, hogy a jelen Kommunikében foglaltaknak megfelelően koordinálják a Bologna-folyamat továbbfejlesztése érdekében végzett tevékenységet és időben készítse el jelentését a következő, 2005-ben megtartásra kerülő Miniszteri Konferenciáig.

A következő Miniszteri Konferencia

A miniszterek elhatározták, hogy a következő Konferencia 2005. májusában a norvégiai Bergenben kerül megrendezésre.

Budapest, 2003. szeptember